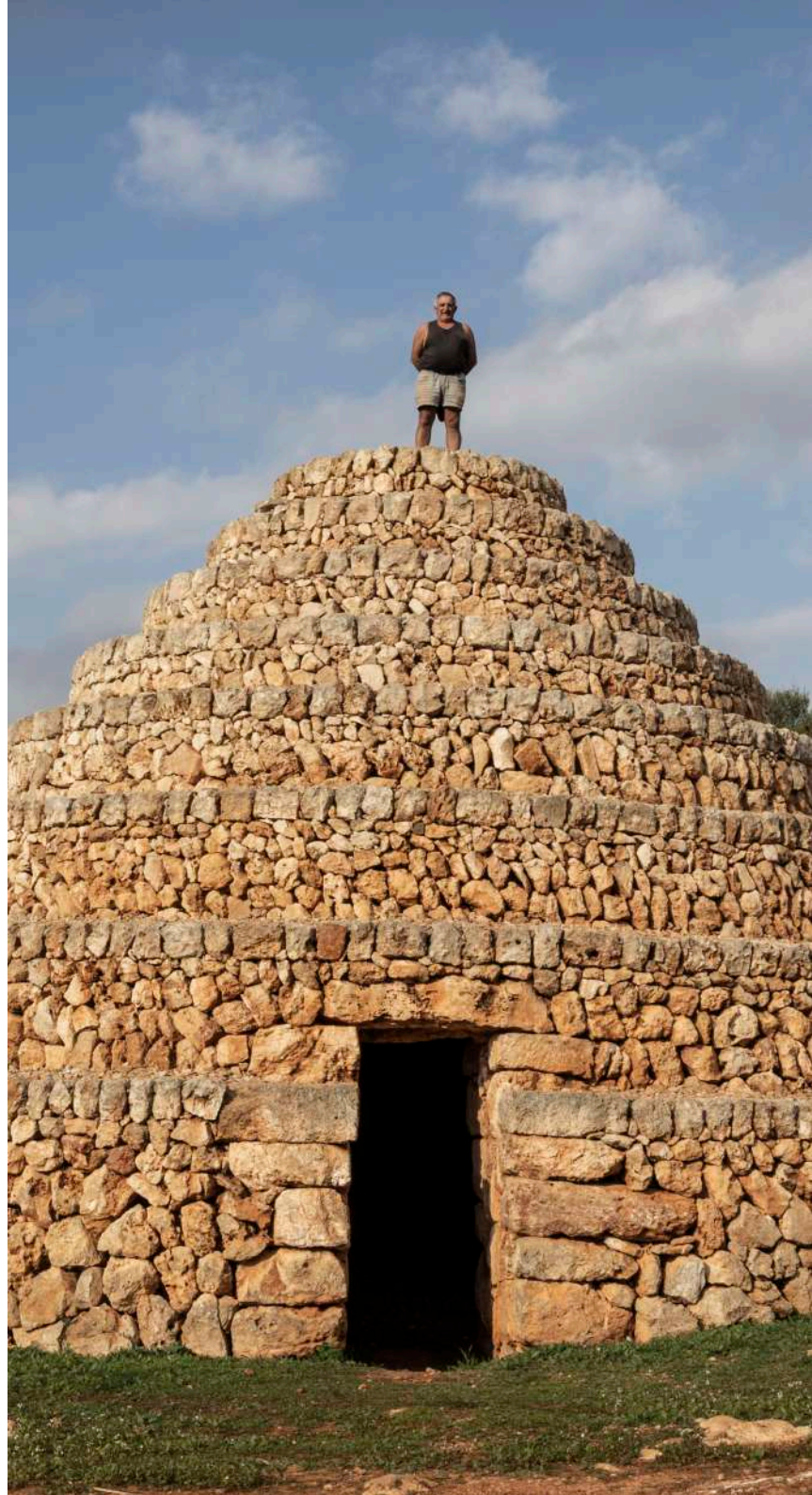

PAREDADORS I PEDRERS, EN PERILL D'EXTINCIÓ

MENORCA, PAISATGE DE PEDRA SECA, UN PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL DE LA HUMANITAT AMENAÇAT

ANNA LOFI PREMI JOVES FOTÒGRAF(E)S DE CATALUNYA (XX)

PRESENTACIÓ

ALBERT PIÑEIRA BROSEL
VICEPRESIDENT SEGON I DIPUTAT DE CULTURA DE LA DIPUTACIÓ DE GIRONA

La XX edició del Premi Joves Fotògraf(e)s de Catalunya ha premiat el projecte «Paredadors i pedrers, en perill d'extinció. Menorca, paisatge de pedra seca, un patrimoni cultural immaterial de la humanitat amenaçat». L'autora, Anna Lofi, fotògrafa i comunicadora audiovisual, ha realitzat aquest reportatge gràcies a l'associació artística Es Far Cultural i a una estada a la Casa d'Artistes Es Mercadal durant la residència fotogràfica F/16, que va desembocar en un treball de creació fotogràfica contextualitzat a l'illa de Menorca.

Aquest reportatge fotogràfic sobre la pedra seca a Menorca entra de ple en la conscienciació social i política, el respecte pel medi ambient, la recerca periodística o històrica i l'activisme mediambiental i a favor dels drets humans, i ofereix una mirada positiva cap a les relacions humanes i la diversitat cultural.

Des de la Diputació de Girona volem donar a conèixer aquest projecte, en què l'autora posa en valor l'art de la pedra seca i el vincula al territori i a la natura sense deixar de banda la tradició. És una manera visual d'acostar al gran públic aquesta tècnica ancestral que actualment està en perill de desaparició, ja que cada vegada queden menys paredadors i picapedrers que puguin mantenir-la. El 2018 l'art de la pedra seca va ser inscrit a la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat de la UNESCO.

La mateixa autora explica que l'art de la pedra seca o de la paret en sec consisteix a apilar i encaixar pedres i roques, sense cap tipus d'aglutinant, per crear una estructura. Marges, pous d'aigua, tancats per a bestiar, cabanes, camins... són algunes de les construccions que es poden trobar per tota l'illa fetes de pedra seca. Una manera de viure el paisatge que la càmera d'Anna Lofi, amb una mirada personalíssima, ha sabut captar en tot el seu sentit, mostrant l'equilibri entre l'explotació de l'entorn i el respecte cap al medi ambient.

El Premi Joves Fotògraf(e)s de Catalunya és un projecte engegat per INSPA amb la voluntat d'impulsar la fotografia artística i documental i, alhora, donar suport a la creació, estimular els fotògrafs i fotògrafes a desenvolupar projectes i promoure l'obra de creadors audiovisuals.

Seguiu de ben a prop les fotografies d'aquest catàleg i descobriu aquesta jove mirada d'una tradició secular a través del recorregut itinerant que farà l'exposició arreu de les comarques gironines.

1 - Barrera del camí de Cavalls.

La pedra seca es defineix com el paisatge cultural més emblemàtic de Menorca, un exemple d'identitat i essència de la cultura de l'illa.

PAREDADORS I PEDRERS, EN PERILL D'EXTINCIÓ

Menorca, paisatge de pedra seca, un patrimoni cultural immaterial de la humanitat amenaçat

ANNA LOFI

Si es possessin en línia recta tots els murs fets de pedra seca a Menorca, donarien unes quantes voltes al planeta. Una de les coses que més criden l'atenció quan es posen els peus a l'illa és la quantitat de pedra que es veu en el paisatge i les construccions de pedra que s'hi fan. Menorca és coneguda pels talaiots, les navetes i les ciutats de pedra, datats a la prehistòria. També pels murs i altres edificacions tradicionals més recents construïts amb pedra seca, i per les pedreres de calcària i marès, que van donar vida a l'illa durant tot un segle. Avui en dia, aquestes construccions necessiten manteniment, però no hi ha mà d'obra qualificada per fer-lo.

Tal com el mateix nom indica, l'art de la pedra seca o de la paret en sec consisteix a apilar i encaixar pedres i roques, sense cap tipus d'argamassa, per crear una estructura. Marges, pous d'aigua, tancats per a bestiar, cabanes, camins... són algunes de les construccions que es poden trobar per tota l'illa fetes de pedra seca. Menorca és Reserva Natural de la Biosfera, i la tècnica de la paret de pedra seca crea un equilibri entre l'explotació de l'entorn i el respecte cap al medi ambient. Durant els segles XIX i XX hi va haver una gran activitat a les diferents pedreres de tot el territori, un sector que també està amenaçat de desaparèixer.

Antigament la tècnica de la paret en sec s'utilitzava a la ruralia, però avui en dia aquest art s'aplica als murs de cases i xalets, moltes vegades utilitzant algun tipus de ciment o aglutinant per reforçar-los. Les construccions de pedra seca no només es troben a Menorca, sinó que n'hi ha arreu del món. El 2018 l'art de la pedra seca va ser inscrit a la Llista Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat de la UNESCO. Actualment, aquest tipus de construcció està considerat en perill de desaparició, ja que cada vegada queden menys paredadors i no hi ha un relleu generacional fluid per mantenir-lo. El mateix passa amb els picapedrers, que per qüestions burocràtiques i de rendiment es veuen forçats a abandonar l'ofici, i amb les pedreres, que a causa d'això corren el risc de quedar enterrades en l'oblit.

La realització d'aquest reportatge ha estat possible gràcies a l'associació artística Es Far Cultural i l'estada a la Casa d'Artistes de Menorca durant la residència de creació fotogràfica F/16. Aquest reportatge està basat en una idea i una investigació de la periodista Carmina Balaguer.

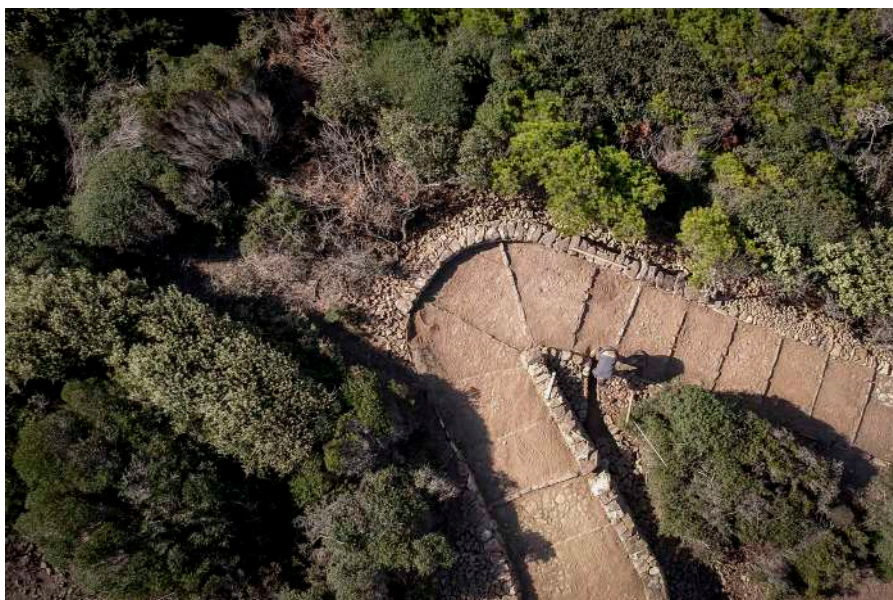
2 - Punta Nati, una zona on hi ha una alta concentració de construccions de pedra seca.

La pedra seca és una tècnica de construcció totalment sostenible, que redueix l'impacte visual i viu en equilibri amb la flora i la fauna que habiten els murs.

3 - Nenso Feledich, mentre reconstrueix un mur vell que ha caigut a la seva finca familiar de Ciutadella.

«La feina de paredador és molt dura, treballes de sol a sol, tant si fa calor com fred o tramuntana o com si plou», testimonia.

4 - Pedra utilitzada com a material per a la paret en sec o paret de pedra seca.

Les pedres s'extreuen dels terrenys del voltant de la construcció. Tenen formes irregulars i generalment són de tipus calcari, tot i que això pot variar segons la zona.

5 - Terra del camí de Cavalls, al nord de l'illa.

«Quan portes molts anys en l'ofici, trobes que cada pedra té el seu lloc i encaixa perfectament allà on et fa falta», diu Carlos Begur, paredador que actualment treballa en la construcció d'aquesta terra.

6 - Detall del terra del camí de Cavalls.

La tècnica de la paret en sec no s'utilitza només per a construccions verticals, sinó també per empedrar camins. En aquestes construccions s'hi afegeix sorra per fixar les pedres.

7 - En Javier i en Carlos, treballant en l'ofici de paredador.

En Javier és un noi equatorià que va venir a Menorca fa dinou anys i que treballa amb en Carlos en aquest ofici. Cada vegada és més difícil trobar gent autòctona que conegui l'ofici o el vulgui aprendre.

8 - Mur de pedra seca esfondrat per falta de manteniment.

Les construccions de pedra seca tenen una vida llarga, però requereixen un manteniment esporàdic. Amb la manca de paredadors, cada vegada més evident, falten mans per reparar antigues construccions que es poden anar deteriorant amb el pas del temps.

9 - Biel Pons, més conegut a l'illa com a *s'Espanto*, dalt de la barraca que va començar a construir per plaer l'any 2005 i que va finalitzar el 2009, en un solar de la seva propietat a Sant Climent.

Aquesta barraca fa 7 metres d'alçària i 11 metres de diàmetre, i està construïda utilitzant la tècnica de la pedra seca. Actualment la barraca té la consideració de monument i és un punt d'interès turístic i cultural de Menorca.

10 - El sostre de la barraca de *s'Espanto* vist des de l'interior.

Les diferents filades van tancant la volta i cada pedra està col·locada d'una manera estratègica.

11 - Francisco Fullana (26 anys), un dels paredadors més joves que hi ha a l'illa, davant l'escola des Mercadal, on ell va estudiar.

En Francisco reivindica la necessitat de formació específica, ara inexistent, sobre l'art de construcció en pedra seca. Creu que hi hauria d'haver una escola de paredadors perquè les noves generacions aprenguessin l'ofici. En Francisco va començar a treballar la tècnica gràcies al seu oncle Biel, s'*Espanta*, amb qui va fer les seves primeres obres.

12 - Paret de pedra seca en una de les carreteres principals de Menorca, que en aquest cas serveix per contenir el terreny i evitar que hi hagi esllavissades a la via.

Els murs de pedra seca no només s'utilitzen al camp, sinó també en construccions modernes com marges de carretera, carrers, cases, xalets, etc.

13 - Les mans de Miquel Tudurí.

«Treballar amb la pedra m'ha ensenyat a no donar mai tota la meua energia per poder seguir amb la feina l'endemà», explica.

14 - Miquel Tudurí, admirant una ciutat talaiòtica, una de les icones culturals de l'illa.

Les persones arrelades al territori que treballen amb la pedra la senten com un ésser viu més quan la palpen amb les mans. És com si hi tinguessin una connexió i hi estan en contacte constant.

15 - Detall d'imitació de paret en sec d'un xalet, reforçada amb ciment a l'interior.

La tècnica de la pedra en sec s'està transformant i actualment es construeix utilitzant l'estètica de la pedra seca però amb aglutinants que garanteixin una llarga durabilitat a la construcció.

16 - Tomeu Sintes, al costat d'una paret de pedra seca reforçada amb ciment a Sant Lluís, el poble on antigament vivien la majoria de paredadors de l'illa.

«Actualment ens hem hagut d'adaptar a les noves demandes i fem murs de pedra reforçats amb ciment», explica.

17 - Una de les parets de la pedrera de s'Hostal, actualment anomenada Líthica.

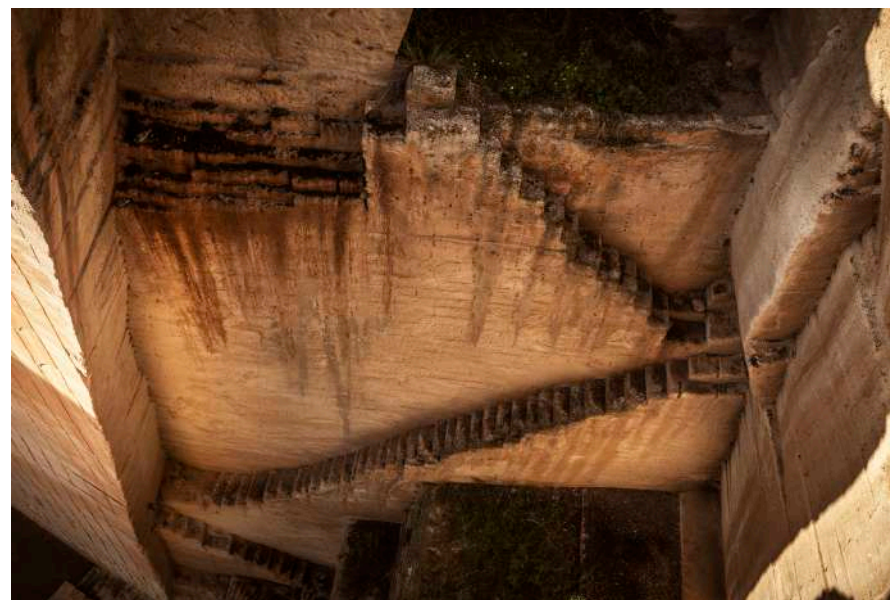
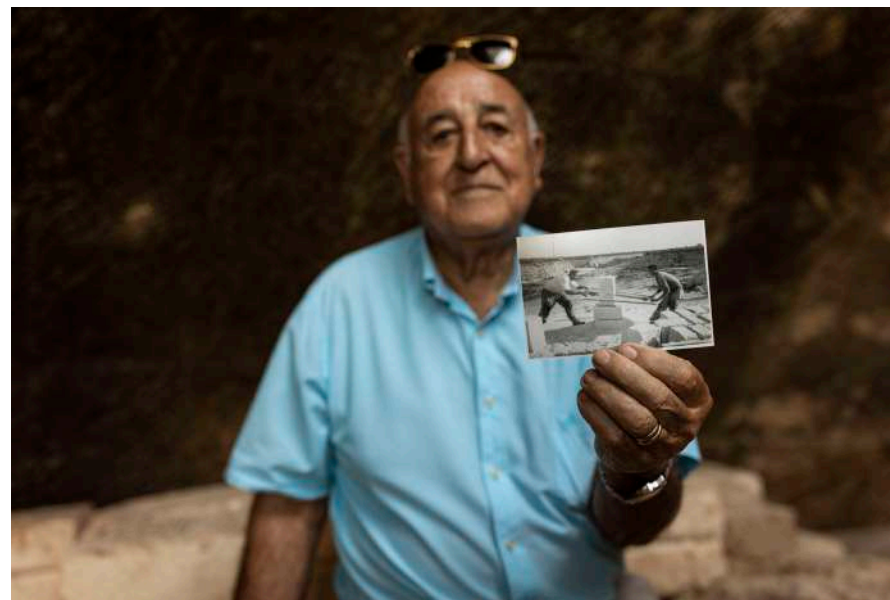
La pedrera es troba prop de Ciutadella i és de pedra calcària i marès. Aquest recinte té una part que mostra l'extracció manual de pedra (s. XIX-XX) i una zona moderna (1960-1994) d'extracció mecànica. La pedrera s'ha reconvertit i adaptat com a espai d'interès cultural visitable, on també es fan concerts per la seva excepcional acústica. Les poques pedreres que queden obertes s'enfronten a diferents problemes per continuar amb l'explotació, ja sigui per la manca de relleu generacional o pels requisits reglamentaris.

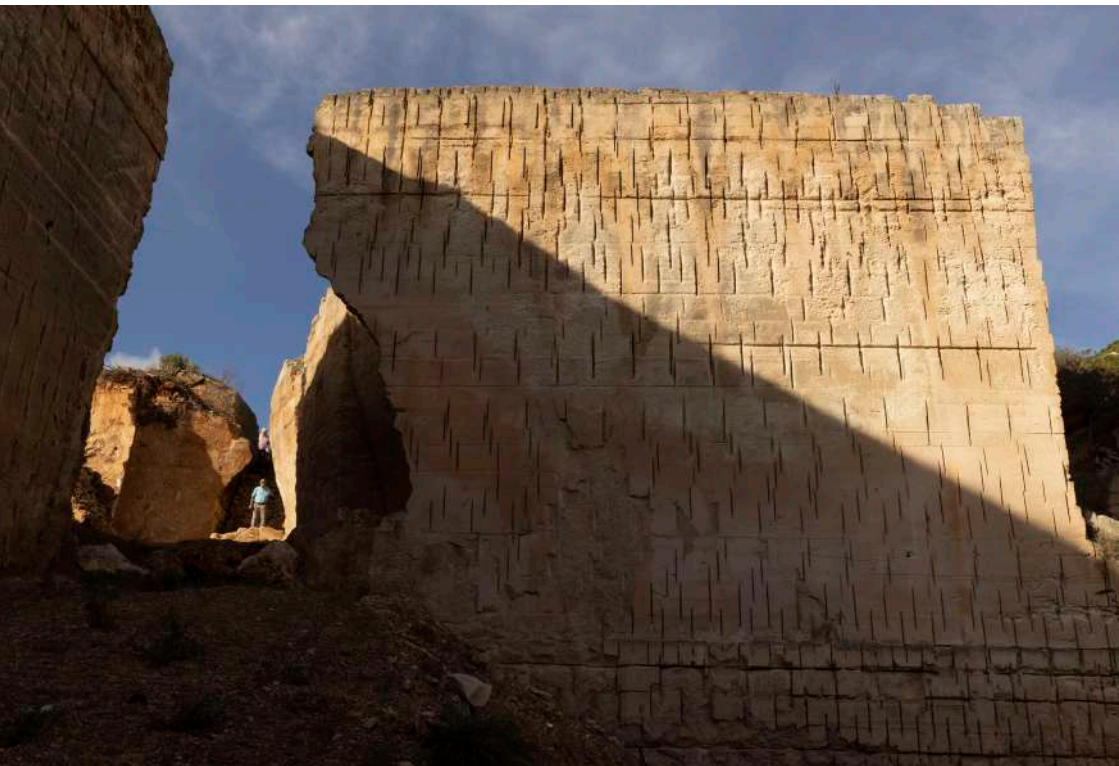
18 - Magí Moll (82 anys), l'últim trencador viu de les pedreres de s'Hostal, mostra una fotografia dels anys cinquanta on es veuen els seus germans, que van morir fa poc, tallant pedra manualment.

En Magí va créixer a la pedrera i va aprendre l'ofici del seu pare.

19 - La «bretxa» que va obrir picant a mà la família Moll.

Les escales s'utilitzaven per extreure els blocs de pedra des del fons de la pedrera.

20 - Pedreres de s'Hostal.

A la part superior esquerra, on comença la diagonal de l'ombra, podem distingir la data «1964», gravada al mur. Era l'any que en Magí, el seu pare i els seus germans van començar a explotar aquesta zona.

21 - Detall d'una paret de marès amb les marques de la talladora automàtica.

Anteriorment es treien els blocs de marès picant a mà, de manera que la paret explotada quedava plana. Des que van sorgir les maquinàries, entre els anys 1961 i 1962, les pedreres han quedat marcades per aquesta mena de quadrícula.

22 - Discos de la màquina replanadora, que serveix per treure els blocs de marès de la paret.

D'esquerra a dreta, disc per replanar, disc per marcar i disc per fer sauló.

23 / 24 - La pedrera de s'Algar a finals de 2021, quan encara estava en funcionament. Actualment està tancada.
A les pedreres s'obté el marès, molt utilitzat en la construcció d'habitatges, però l'extracció té un límit. Avui queden molt poques pedreres obertes.

25 - Bloc de marès, pedra arenosa de les illes Balears que s'utilitza en la construcció de murs i voltes.
L'ús d'aquest material afavoreix el respecte pel medi ambient i la conservació de la cultura i les tradicions de l'illa.

26 - Fèlix Olives, treballant blocs de marès a la pedrera d'herència familiar de s'Algar.
La pedrera ha estat operativa fins a inicis de 2022, en què el picapedrer s'ha vist obligat a tancar-la.

27 - El tallant, una de les diferents eines que utilitzen els paredadors.

Serveix per picar i rebaixar pedres de forma manual.

28 - Blocs de marès.

Els blocs de marès que s'extreuen fan 40 × 40 × 80 cm i no necessiten manteniment. De fet, milloren amb el pas del temps amb l'aparició de la patina.

29 - En Fèlix, un treballador de la pedrera de tota la vida.

Des del 1983 la llei obliga el picapedrer a dissenyar un pla de restauració de les pedreres sense activitat, és a dir, a omplir-les parcialment i a reforestar-les una vegada deixin de funcionar.

«Ara, després de la fi de l'explotació de la pedrera on he treballat, em veig forçat a restaurar-la, i no sé com podré pagar-ne les despeses», diu en Fèlix.

30 - Part antiga de la pedrera de s'Algar, composta per dos enormes forats, un començat l'any 1957 i l'altre el 1997.

Les exigències normatives propicien que les pedreres desapareguin i s'oblidin sota tones d'arena i de residus de diverses procedències.

ANNA LOFI

Anna Lofi (López Figueras) va néixer a Reus el 1993. El 2017 es va graduar en comunicació audiovisual per la Universitat Rovira i Virgili i posteriorment va participar en el programa Erasmus a l'Université Lumière Lyon 2 de França, des d'on va col·laborar amb Televisió de Catalunya fent reportatges per al programa *Blog Europa*. Va dur a terme les pràctiques a la fundació Photographic Social Vision, participant en el muntatge i creació de continguts per a la difusió de World Press Photo Barcelona 2015. Recentment ha finalitzat el postgrau de fotoperiodisme de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Així mateix, ha fet de voluntària en diverses ONG com ara la Fundació Vicente Ferrer, a l'Índia rural, o No Name Kitchen, a la ruta dels Balcans, o treballant com a fotoperiodista i reportera a la frontera de Polònia i Ucraïna.

Alguns dels seus treballs han guanyat premis i beques i s'han exposat en diferents espais, com el foto-reportatge i videodocumental *Hjiras, les filles dels Kinnars*, que parla sobre el tercer gènere a l'Índia i que s'ha vist en el festival internacional de fotoperiodisme Visa Off Pour l'Image de Perpinyà 2019, el festival FILMETS, Menorca Doc Fest i Curtàneu, i s'ha emès per TV3. El fotoreportatge *Llàgrimes de sirena*, sobre les químiques del Camp de Tarragona, va guanyar el 5è certamen de periodisme Joan Marc Salvat i s'ha exposat al Visa Off Pour l'Image 2021.

TRADUCCIÓN

ALBERT PIÑEIRA BROSEL

VICEPRESIDENTE SEGUNDO Y DIPUTADO DE CULTURA DE LA DIPUTACIÓ DE GIRONA

La XX edición del Premio Jóvenes Fotógrafos/as de Catalunya ha premiado el proyecto «Paredadors i pedrers, en perill d'extinció. Menorca, paisatge de pedra seca, un patrimoni cultural immaterial de la humanitat amenaçat» (Mamposteros y canteros, en peligro de extinción. Menorca, paisaje de piedra seca, un patrimonio cultural inmaterial de la humanidad amenazado). La autora, Anna Lofi, fotógrafa y comunicadora audiovisual, ha realizado este reportaje gracias a la asociación artística Es Far Cultural y a una estancia en la Casa d'Artistes Es Mercadal durante la residencia fotográfica F/16, que desembocó en un trabajo de creación fotográfica contextualizado en la isla de Menorca.

Este reportaje fotográfico sobre la piedra seca en Menorca entra de lleno en la concienciación social y política, el respeto por el medio ambiente, la investigación periodística o histórica y el activismo medioambiental y a favor de los derechos humanos, y ofrece una mirada positiva hacia las relaciones humanas y la diversidad cultural.

Desde la Diputació de Girona queremos dar a conocer este proyecto, en que la autora pone en valor el arte de la piedra horma y lo vincula al territorio y a la naturaleza sin dejar de lado la tradición. Es una forma visual de acercar al gran público esta técnica ancestral que actualmente está en peligro de desaparición, puesto que cada vez quedan menos mamposteros y picapedreros que puedan mantenerla. En 2018 el arte de la piedra horma fue inscrito en la Lista Representativa del Patrimonio Cultural Inmaterial de la Humanidad de la UNESCO.

La propia autora explica que el arte de la piedra horma o de la piedra seca consiste en apilar y encajar piedras y rocas, sin ningún tipo de argamasa, para crear una estructura. Márgenes, pozos de agua, cercados para ganado, cabañas, caminos... son algunas de las construcciones que se pueden encontrar por toda la isla hechas de piedra seca. Una manera de vivir el paisaje que la cámara de Anna Lofi, con una mirada personalísima, ha sabido captar en todo su sentido, mostrando el equilibrio entre la explotación del entorno y el respeto hacia el medio ambiente.

El premio Jóvenes Fotógrafos/as de Catalunya es un proyecto puesto en marcha por INSPA con la voluntad de impulsar la fotografía artística y documental y, a la vez, apoyar la creación, estimular a los fotógrafos y fotógrafas a desarrollar proyectos y promover la obra de creadores audiovisuales.

Sigan de cerca las fotografías de este catálogo y descubran esta joven mirada de una tradición secular a través del recorrido itinerante que hará la exposición por todas las comarcas gerundenses.

MAMPOSTEROS Y CANTEROS, EN PELIGRO DE EXTINCIÓN

Menorca, paisaje de piedra seca, un patrimonio cultural inmaterial de la humanidad amenazado

Si se pusiesen en línea recta todos los muros hechos de piedra seca en Menorca, darían unas cuantas vueltas al planeta. Una de las cosas que más llaman la atención cuando se ponen los pies en la isla es la cantidad de piedra que se ve en el paisaje y las construcciones de piedra que se hacen. Menorca es conocida por los talayotes, las navetas y las ciudades de piedra, que datan de la prehistoria. También por los muros y otras edificaciones tradicionales más recientes construidos con piedra seca, y por las canteras de caliza y arenisca de playa, que dieron vida a la isla durante todo un siglo. Hoy en día, estas construcciones necesitan mantenimiento, pero no hay mano de obra cualificada para llevarlo a cabo.

Como su propio nombre indica, el arte de la piedra seca o de la hormaza o pared horma consiste en apilar y encajar piedras y rocas, sin ningún tipo de argamasa, para crear una estructura. Márgenes, pozos de agua, cercados para ganado, cabañas, caminos... son algunas de las construcciones que se pueden encontrar por toda la isla hechas de piedra seca. Menorca es Reserva Natural de la Biosfera, y la técnica de la hormaza crea un equilibrio entre la explotación del entorno y el respeto hacia el medio ambiente. Durante los siglos XIX y XX hubo una gran actividad en las diferentes canteras de todo el territorio, un sector que también está amenazado con desaparecer.

Antiguamente, la técnica de la hormaza se utilizaba en las zonas rurales, pero hoy en día este arte se aplica a los muros de casas y chalés, muchas veces utilizando algún tipo de cemento o aglutinante para reforzarlos. Las construcciones de piedra seca no solo se encuentran en Menorca, sino que hay en todo el mundo. En 2018 el arte de la piedra seca fue inscrito en la Lista Representativa del Patrimonio Cultural Inmaterial de la Humanidad de la UNESCO. Actualmente, este tipo de construcción está considerado en peligro de desaparición, puesto que cada vez quedan menos mamposteros y no hay un relevo generacional fluido para mantenerlo. Lo mismo pasa con canteros o picapedreros, que por cuestiones burocráticas y de rendimiento se ven forzados a abandonar el oficio, y con las canteras, que debido a ello corren el riesgo de quedar enterradas en el olvido. La realización de este reportaje ha sido posible gracias a la asociación artística Es Far Cultural y la estancia en la Casa d'Artistes de Menorca durante la residencia de creación fotográfica F/16. Este reportaje está basado en una idea y una investigación de la periodista Carmina Balaguer.

ANNA LOFI

Anna Lofi (López Figueras) nació en Reus en 1993. En 2017 se graduó en comunicación audiovisual por la Universitat Rovira i Virgili y posteriormente participó en el programa Erasmus en la Université Lumière Lyon 2 de Francia, desde donde colaboró con Televisió de Catalunya haciendo reportajes para el programa *Blog Europa*. Llevó a cabo las prácticas en la fundación Photographic Social Vision, donde participó en el montaje y la creación de contenidos para la difusión de World Press Photo Barcelona 2015. Recientemente ha finalizado el posgrado de fotoperiodismo de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Así mismo, ha hecho de voluntaria en varias ONG, como por ejemplo la Fundación Vicente Ferrer, en la India rural, o No Name Kitchen, en la ruta de los Balcanes, o trabajando como fotoperiodista y reportera en la frontera de Polonia y Ucrania.

Algunos de sus trabajos han ganado premios y becas y se han expuesto en diferentes espacios, como el fotoreportaje y videodocumental *Hijras, les filles dels Kinnars* ('Hijras, las hijas de los Kinnars'), que habla sobre el tercer género en la India y que se ha visto en el festival internacional de fotoperiodismo Visa Off Pour l'Image de Perpignan 2019, el festival FILMETS, Menorca Doc Fest y Curtàneu, y se ha emitido en TV3. El fotoreportaje *Llàgrimes de sirena* ('Lágrimas de sirena'), sobre las químicas del Camp de Tarragona, ganó el 5.º certamen de periodismo Joan Marc Salvat y se ha expuesto en el Visa Off Pour l'Image 2021.

PIES DE FOTO

1 - Barrera del Camí de Cavalls.

La piedra seca se define como el paisaje cultural más emblemático de Menorca, un ejemplo de identidad y esencia de la cultura de la isla.

2 - Punta Nati, una zona donde hay una alta concentración de construcciones de piedra seca.

La piedra seca es una técnica de construcción totalmente sostenible, que reduce el impacto visual y vive en equilibrio con la flora y la fauna que habitan los muros.

3 - Nensó Feledich, mientras reconstruye un viejo muro que se ha derrumbado en su finca familiar de Ciutadella.

«El trabajo de mampostero es muy duro, trabajas de sol a sol, tanto si hace calor como si hace frío o tramontana o como si llueve», afirma.

4 - Piedra utilizada como material para la hormaza o pared horma.

Las piedras se extraen de los terrenos de los alrededores de la construcción. Tienen formas irregulares y generalmente son de tipo calizo, a pesar de que esto puede variar según la zona.

5 - Suelo del Camí de Cavalls, en el norte de la isla.

«Cuando llevas muchos años en el oficio, ves que cada piedra tiene su lugar y encaja perfectamente donde te hace falta», dice Carlos Begur, mampostero que actualmente trabaja en la construcción de este suelo.

6 - Detalle del suelo del Camí de Cavalls.

La técnica de la hormaza no se utiliza solo para construcciones verticales, sino también para adoquinar caminos. En estas construcciones se añade arena para fijar las piedras.

7 - Javier y Carlos, trabajando en el oficio de mampostero.

Javier es un chico ecuatoriano que vino a Menorca hace diecinueve años y que trabaja con Carlos en este oficio. Cada vez es más difícil encontrar a gente autóctona que conozca el oficio o lo quiera aprender.

8 - Muro de piedra seca derrumbado por falta de mantenimiento.

Las construcciones de piedra seca tienen una larga vida, pero requieren un mantenimiento esporádico. Con la escasez de mamposteros, cada vez más evidente, faltan manos para reparar antiguas construcciones que se pueden ir deteriorando con el paso del tiempo.

9 - Biel Pons, más conocido en la isla como *S'Espanto*, encima de la barraca que empezó a construir por placer en 2005 y que finalizó en 2009, en un solar de su propiedad en Sant Climent.

Esta barraca tiene 7 metros de altura y 11 metros de diámetro, y está construida utilizando la técnica de la piedra seca. Actualmente la barraca tiene la consideración de monumento y es un punto de interés turístico y cultural de Menorca.

10 - El techo de la barraca de *S'Espanto* visto desde su interior.

Las diferentes hileras van cerrando la bóveda y cada piedra está colocada de una manera estratégica.

11 - Francisco Fullana (26 años), uno de los mamposteros más jóvenes que hay en la isla, ante la escuela de Es Mercadal, donde él estudió.

Francisco reivindica la necesidad de formación específica, ahora inexistente, sobre el arte de construcción en piedra seca. Cree que tendría que haber una escuela de mamposteros para que las nuevas generaciones aprendieran el oficio. Francisco empezó a trabajar la técnica gracias a su tío Biel, *S'Espanto*, con quien hizo sus primeras obras.

12 - Pared horma en una de las carreteras principales de Menorca, que en este caso sirve para contener el terreno y evitar que haya deslizamientos en la vía.

Los muros de piedra seca no solo se utilizan en el campo, sino también en construcciones modernas como márgenes de carretera, calles, casas, chalés, etc.

13 - Las manos de Miquel Tudurí.

«Trabajar con la piedra me ha enseñado a no dar nunca toda mi energía para poder seguir con el trabajo el día siguiente», explica.

14 - Miquel Tudurí, admirando una ciudad talayótica, uno de los iconos culturales de la isla.

Las personas arraigadas al territorio que trabajan con la piedra la sienten más como un ser vivo cuando la palpan

con sus manos. Es como si tuvieran una conexión con ella, con la que están en contacto constante.

15 - Detalle de imitación de hormaza de un chalé, reforzada con cemento en su interior.

La técnica de la hormaza se está transformando y actualmente se construye utilizando la estética de la piedra seca, pero con aglutinantes que garanticen una larga durabilidad a la construcción.

16 - Tomeu Sintés, junto a una pared horma reforzada con cemento en Sant Lluís, el pueblo donde antiguamente vivían la mayoría de mamposteros de la isla.

«Actualmente nos hemos tenido que adaptar a las nuevas demandas y hacemos muros de piedra reforzados con cemento», explica.

17 - Una de las paredes de la cantera de *S'Hostal*, actualmente llamada *Lítica*.

La cantera se encuentra cerca de Ciutadella y es de piedra caliza y arenisca de playa. Este recinto tiene una parte que muestra la extracción manual de piedra (s. XIX-XX) y una zona moderna (1960-1994) de extracción mecánica. La cantera se ha reconvertido y adaptado como espacio de interés cultural visitable, donde también se hacen conciertos por su excepcional acústica. Las pocas canteras que quedan abiertas se enfrentan a diferentes problemas para continuar con la explotación, ya sea por la falta de relevo generacional o por los requisitos reglamentarios.

18 - Magí Moll (82 años), el último picapedrero vivo de las canteras de *S'Hostal*, muestra una fotografía de los años cincuenta donde se ve a sus hermanos, que murieron hace poco, tallando piedra manualmente.

Magí creció en la cantera y aprendió el oficio de su padre.

19 - La «brecha» que la familia Moll abrió picando a mano.

Las escaleras se utilizaban para extraer los bloques de piedra desde el fondo de la cantera.

20 - Canteras de *S'Hostal*.

En la parte superior izquierda, donde empieza la diagonal de la sombra, podemos distinguir la fecha «1964», grabada en el muro. Era el año en que Magí, su padre y sus hermanos empezaron a explotar esta zona.

21 - Detalle de una pared de arenisca con las marcas de la cortadora automática.

Anteriormente se sacaban los bloques de arenisca picando a mano, de forma que la pared explotada quedaba plana. Desde que surgieron las maquinarias, entre los años 1961 y 1962, las canteras han quedado marcadas por este tipo de cuadrícula.

22 - Discos de la máquina rellanadora, que sirve para sacar los bloques de arenisca de la pared.

De izquierda a derecha, disco para rellanar, disco para marcar y disco para hacer sablón.

23 / 24 - La cantera de *S'Algar* a finales de 2021, cuando todavía estaba en funcionamiento. Actualmente está cerrada.

En las canteras se obtiene la arenisca de playa, muy utilizada en la construcción de viviendas, pero la extracción tiene un límite. Hoy quedan muy pocas canteras abiertas.

25 - Bloque de arenisca de playa, piedra arenosa de las islas Baleares que se utiliza en la construcción de muros y bóvedas.

El uso de este material favorece el respeto por el medio ambiente y la conservación de la cultura y las tradiciones de la isla.

26 - Félix Olives, trabajando bloques de arenisca en la cantera de herencia familiar de *S'Algar*.

La cantera ha sido operativa hasta principios de 2022, en que el picapedrero se ha visto obligado a cerrarla.

27 - El corte, una de las diferentes herramientas que utilizan los mamposteros.

Sirve para picar y rebajar piedras de forma manual.

28 - Bloques de piedra arenisca.

Los bloques de arenisca que se extraen miden 40 × 40 × 80 cm y no necesitan mantenimiento. De hecho, mejoran con el paso del tiempo con la aparición de la patina.

29 - Félix, un trabajador de la cantera de toda la vida.

Desde 1983 la ley obliga al picapedrero a diseñar un plan de restauración de las canteras sin actividad, es decir, a llenarlas parcialmente y a reforestarlas una vez dejen de funcionar.

«Ahora, tras el fin de la explotación de la cantera donde he trabajado, me veo forzado a restaurarla, y no sé cómo podré pagar los gastos», dice Félix.

30 - Parte antigua de la cantera de *S'Algar*, compuesta por dos enormes agujeros, uno empezado en 1957 y el otro en 1997.

Las exigencias normativas propician que las canteras desaparezcan y se olviden bajo toneladas de arena y de residuos de varias procedencias.

TRANSLATIONS

ALBERT PIÑEIRA BROSEL

SECOND VICE-PRESIDENT AND DEPUTY FOR CULTURE OF THE DIPUTACIÓ DE GIRONA

The 20th edition of the Young Photographers of Catalunya Award has awarded the project “Paredadors i pedrers, en perill d’extinció. Menorca, paisatge de pedra seca, un patrimoni cultural immaterial de la humanitat amenaçat” (Stonemasons and quarrymen, in danger of extinction. Menorca’s dry stone landscape, an endangered Intangible Cultural Heritage of Humanity). The author, Anna Lofi, a photographer and audiovisual communicator, has created this project thanks to the artistic association Es Far Cultural and a stay at Casa d’Artistes Es Mercadal during the photographic residency F/16, which led to a creative photography work based on the island of Menorca.

This photographic reportage on dry stone in Menorca focuses on social and political awareness, respect for the environment, journalistic and historical research, environmental and human rights activism, and offers a positive view of human relations and cultural diversity.

The Diputació de Girona wishes to publicise this project, in which the author highlights the art of dry stone and links it to the territory and nature without neglecting tradition. It is a visual way of bringing this ancestral technique, which is currently in danger of disappearing, closer to the general public, as there are fewer and fewer stonemasons and quarrymen who can maintain it. In 2018, the art of dry stone was added to the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity.

The author herself explains that the art of dry stone walling consists of stacking and fitting stones and rocks, without any mortar, to create a structure. Banks, water wells, cattle enclosures, huts, paths... These are some of the dry stone constructions that can be found all over the island. Anna Lofi’s camera has managed to capture this particular way of experiencing the landscape with a very personal gaze, showing the balance between the exploitation of the landscape and respect for the environment.

The Young Photographers of Catalunya Award is a project launched by INSPA with the aim of promoting artistic and documentary photography and, at the same time, supporting creative work, encouraging photographers to develop new projects and promoting the work of audiovisual creators.

Follow the photographs in this catalogue closely and discover this young look at a centuries-old tradition through the itinerant tour of the exhibition throughout the Girona region.

STONEMASONS AND QUARRYMEN, IN DANGER OF EXTINCTION

Menorca’s dry stone landscape, an endangered Intangible Cultural Heritage of Humanity

If all the dry stone walls in Menorca were put in a straight line, they would circle the globe a few times. When you first set foot on the island, one of the most striking things is the amount of stone you can see in the landscape and the stone constructions that are built there. Menorca is known for its talayots, navetas and stone cities, dating back to prehistory. The island is also known for the walls and other more recent traditional constructions built with dry stone, and for the limestone and sandstone quarries, which sustained the island for a whole century. Today, these constructions need maintenance, but there is no skilled workforce available to do so.

As the name suggests, the art of dry stone or dry stone walling consists of stacking and fitting stones and rocks, without any mortar, to create a structure. Banks, water wells, cattle enclosures, huts, paths... These are some of the dry stone constructions that can be found all over the island. Menorca is a Biosphere Reserve, and the dry stone wall technique creates a balance between the exploitation of natural resources and the respect for the environment. During the 19th and 20th centuries, there was a great deal of activity in the different quarries spread throughout the territory, a sector of activity which is also in danger of disappearing.

In the past, the dry stone technique was used in rural areas, but today this art is applied to the walls of houses and chalets, often using some type of cement or binder to reinforce them. Dry stone constructions do not only exist in Menorca, they can also be found all over the world. In 2018, the art of dry stone was added to the UNESCO Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. Currently, this type of construction is considered to be endangered, as there are fewer and fewer masons and there is no generational change-over to maintain this sector. The same goes for stonemasons, who are forced to leave their profession due to bureaucratic and performance issues, and for quarries, who are at risk of being forgotten. This report has been made possible thanks to the artistic association Es Far Cultural and the stay at Casa d’Artistes in Menorca during the F/16 photographic creation event. This reportage is based on an idea and research by the journalist Carmina Balaguer.

ANNA LOFI

Anna Lofi (López Figueras) was born in Reus in 1993. In 2017, she graduated in Audiovisual Communication from Universitat Rovira i Virgili. She later participated in the Erasmus programme at Université Lumière Lyon 2 in France, from where she worked for Televisió de Catalunya doing reports for the programme *Blog Europa*. She did an internship at the Photographic Social Vision Foundation, where she participated in the editing and content-creation processes for the dissemination of World Press Photo Barcelona 2015. She recently completed a postgraduate degree in Photojournalism at Universitat Autònoma de Barcelona.

She has also volunteered for several NGOs such as the Fundació Vicente Ferrer in rural India and No Name Kitchen on the Balkan Route, and she worked as a volunteer photojournalist and reporter on the Polish-Ukrainian border.

She has won awards and scholarships through her work, and some of her works have been exhibited in different spaces, such as the documentary and photo story *Hijras, les filles dels Kinnars* (‘Hijras, the Kinnars daughters’), which talks about the third gender in India and which was screened at the international photojournalism festival Visa Off Pour l’Image de Perpignan 2019, the FILMETS festival, Menorca Doc Fest and Curtàneu, and has been broadcast on TV3 (a Catalan TV channel). Her photo story *Llàgrimes de sirena* (‘Mermaid tears’), on the chemical factories of Camp de Tarragona, won the 5th Joan Marc Salvat journalism contest and was exhibited at Visa Off Pour l’Image 2021.

PHOTO CAPTIONS

1 - Barrier along the Camí de Cavalls.

Dry stone walls are the most emblematic cultural features in Menorca, representing the identity and essence of the island's culture.

2 - Punta Nati, an area containing a high concentration of dry stone constructions.

Dry stone walling is a fully sustainable construction technique, which reduces visual impact and exists in harmony with the flora and fauna that inhabit the walls.

3 - Nenso Feledich, while rebuilding an old wall that had fallen down on his family farm in Ciutadella.

"A wall-builder's work is very hard, you work from sun up to sun down, whether it's hot or cold, if the north wind is blowing and if it's raining", he says.

4 - Stone used as a material for drywall or dry stone walling.

The stones are extracted from the land around the building. They have irregular shapes and are generally calcareous, although this varies by area.

5 - Land along the Camí de Cavalls, in the north of the island.

"When you have been in the trade for a long time, you find that each stone has its place and fits perfectly where you need it", says Carlos Begur, a dry stone waller who is currently working on the construction of this land.

6 - Detail of the path along the Camí de Cavalls.

The dry stone technique is not only used for vertical constructions, but also for paving paths. In these constructions sand is added to stabilise the stones.

7 - Javier and Carlos, working as wall builders.

Javier is a young Ecuadorean who came to Menorca nineteen years ago and who works alongside Carlos in this profession. It is increasingly difficult to find local people who know the trade or want to learn it.

8 - Dry stone wall that has collapsed due to lack of maintenance.

Dry stone constructions have a long life, but do require sporadic maintenance. With the increasingly evident lack of wallers, there are not enough hands to repair old constructions that can deteriorate with the passage of time.

9 - Biel Pons, better known on the island as *S'Espanto*, on top of the hut he started to build for pleasure in 2005 and finished in 2009, on a plot of land he owns in Sant Climent.

This hut is 7 metres high and 11 metres in diameter, and is built using the dry stone technique. Currently this 'barraca' is considered a monument and is a tourist and cultural attraction in Menorca.

10 - The roof of the barraca of *S'Espanto* seen from the inside.

The different courses close the vault and each stone is strategically placed.

11 - Francisco Fullana (26 years old), one of the youngest wall builders on the island, in front of the school in Es Mercadal, where he studied.

Francisco stresses the need for specific training in the art of dry stone construction, which is currently non-existent. He believes that there should be a school for dry stone wallers so that the new generations can learn the trade. Francisco began practicing the technique thanks to his uncle Biel, *S'Espanto*, with whom he did his first projects.

12 - Dry stone wall on one of Menorca's main roads, which in this case serves to contain the land and prevent landslides onto the road.

Dry stone walls are not only used in the countryside, but also in modern constructions such as roadsides, streets, houses, villas, and so on.

13 - The hands of Miquel Tudurí.

"Working with stone has taught me to never use up all my energy, so that I can carry on working the next day", he explains.

14 - Miquel Tudurí, admiring a Talayotic city, one of the island's cultural icons.

People rooted in the land who work with stone consider it a living entity when they touch it with their hands. It is as if they have a connection and are in constant contact.

15 - Detail of an imitation dry stone wall on a chalet, reinforced with cement on the inside.

The dry stone technique is being transformed and nowadays constructions use the aesthetics of dry stone walls, but with binders that guarantee long-lasting construction durability.

16 - Tomeu Sintes, next to a dry stone wall reinforced with cement in Sant Lluís, the village where most of the island's wall builders used to live.

"These days we have had to adapt to the new demands and we make stone walls reinforced with cement", he explains.

17 - One of the walls of the S'Hostal quarry, now known as *Lithica*.

The quarry is located near Ciutadella and holds limestone and sandstone. Part of the site displays manual stone quarrying (19th-20th century) and there is also a modern area (1960-1994) featuring mechanical extraction. The quarry has been converted and adapted as a space of cultural interest that can be visited, and where concerts are also held due to its exceptional acoustics. The few quarries that remain in operation face a number of problems when it comes to staying open, either due to a lack of new generations to work there or regulatory requirements.

18 - Magí Moll (82 years old), the last living quarryman at S'Hostal, shows a photograph from the 1950s showing his brothers, who died recently, cutting stone by hand.

Magí grew up in the quarry and learned the trade from his father.

19 - The "cut" that the Moll family opened by hand.

The stairs were used to extract the stone blocks from the bottom of the quarry.

20 - S'Hostal quarries.

In the upper left-hand part, where the diagonal shadow begins, we can make out the date "1964", engraved on the wall. This was the year that Magí, his father and his brothers began quarrying in this area.

21 - Detail of a sandstone wall with the marks of an automatic cutter.

In the past, the sandstone blocks were removed by hand, so that the quarry face remained flat. Since the advent of machinery, between 1961 and 1962, the quarries have been marked up with this type of grid.

22 - Discs of the planer, which is used to remove the sandstone blocks from the wall.

From left to right, disc for planing, disc for marking, and disc for making sandy regolith.

23/24 - The S'Algar quarry at the end of 2021, when it was still in operation. It is currently closed.

The quarries produce sandstone, which is widely used in the construction of houses, but there is a limit to how much can be quarried. Today very few quarries remain open.

25 - A sandstone block, a calcarenite from the Balearic Islands that is used to construct walls and roof vaults.

This material is environmentally friendly and its use helps to preserve the island's culture and traditions.

26 - Fèlix Olives, working on sandstone blocks in the family-owned S'Algar quarry.

The quarry was operational until the beginning of 2022, when the quarryman was forced to close it.

27 - The cutter, one of the various tools used by the drystone wallers.

It is used to crush and cut stones by hand.

28 - Sandstone blocks.

The sandstone blocks that are extracted are 40 × 40 × 80 cm and do not require maintenance. In fact, they improve over time with the appearance of the patina.

29 - Fèlix, a lifelong quarry worker.

Since 1983, the law has obliged the quarryman to draw up a restoration plan for quarries that are no longer in operation, in other words, to partially infill them and reforest them once they have been decommissioned.

"Now that the quarry where I worked is no longer operational, I am forced to restore it, and I don't know how I will be able to pay for this", says Fèlix.

30 - Old part of the S'Algar quarry, made up of two enormous holes, one started in 1957 and the other in 1997.

Regulatory requirements mean that the quarries are disappearing and being forgotten under tons of sand and waste from different sources.

TRADUCTION

ALBERT PIÑEIRA BROSEL

DEUXIÈME VICE-PRÉSIDENT ET ADJOINT À LA CULTURE DE LA DIPUTACIÓ DE GIRONA

La 20e édition du Prix Jeunes Photographes de Catalunya a récompensé le projet « Paredadors i pedrers, en perill d'extinció. Menorca, paisatge de pedra seca, un patrimoni cultural immaterial de la humanitat amenaçat » (Maçons et tailleurs de pierre en voie de disparition. Minorque, paysage de pierre sèche, un patrimoine culturel immatériel de l'humanité menacé). L'auteure, Anna Lofi, photographe et communicatrice audiovisuelle, a réalisé ce reportage grâce à l'association artistique Es Far Cultural et un séjour à la Casa d'Artistes Es Mercadal lors de la résidence photographique F/16, qui a abouti à un travail de création photographique contextualisé sur l'île de Minorque.

Ce reportage photographique sur les constructions en pierre sèche à Minorque met l'accent sur la prise de conscience sociale et politique, le respect de l'environnement, la recherche journalistique ou historique et l'activisme environnemental en faveur des droits humains, et il apporte un regard positif sur les relations humaines et la diversité culturelle.

La Diputació de Girona souhaite faire connaître ce projet pour lequel l'auteure rappelle la valeur de l'art de la pierre sèche et le met en rapport avec le territoire et la nature, sans oublier les traditions. Il s'agit d'une manière visuelle de montrer au grand public cette technique ancestrale, aujourd'hui en voie de disparition, les maçons et tailleurs de pierre nécessaires pour son entretien se faisant de plus en plus rares. En 2018, l'art de la pierre sèche a été inscrit sur la liste représentative du patrimoine culturel immatériel de l'humanité de l'UNESCO.

L'auteur elle-même explique que l'art de la pierre sèche ou maçonnerie à sec consiste à empiler et emboîter des pierres et des rochers, sans aucun mortier, pour créer une structure. Des murets, des puits d'eau, des enclos à bétail, des cabanes, des chemins, etc. ne sont que quelques-unes des nombreuses constructions en pierre sèche présentes sur toute l'île. Une manière de concevoir le paysage que l'objectif d'Anna Lofi, au regard très personnel, a su capter dans tous ses sens, en montrant l'équilibre entre l'exploitation des lieux et le respect de l'environnement.

Le Prix Jeunes Photographes de Catalunya est un projet promu par l'INSPAI afin de promouvoir la photographie artistique et documentaire tout en soutenant la création, en encourageant les photographes à mener de nouveaux projets et en promouvant le travail des créateurs audiovisuels.

Découvrez les photographies de ce catalogue et ce regard jeune porté sur une tradition séculaire à travers le parcours itinérant de l'exposition dans les comarques de la région de Gérone.

MAÇONS ET TAILLEURS DE PIERRE, EN VOIE DE DISPARITION

Minorque, paysage de pierre sèche, un patrimoine culturel immatériel de l'humanité menacé

Si tous les murs en pierre sèche de Minorque étaient mis bout à bout, ils feraient plusieurs fois le tour de la planète. L'une des choses les plus frappantes lorsqu'on découvre l'île est la quantité de pierres dans le paysage et les constructions en pierre sèche qui s'y trouvent. Minorque est connue pour ses talayots, ses navetas et ses villes de pierre datant de la préhistoire. Ainsi que pour les murs et autres constructions traditionnelles plus récentes construites en pierre sèche, et pour les carrières de pierre calcaire et de grès qui ont donné vie à l'île pendant plus d'un siècle. Aujourd'hui, ces constructions doivent être entretenues, mais il n'y a pas de main-d'œuvre qualifiée pour le faire.

Comme son nom l'indique, l'art de la pierre sèche ou maçonnerie à sec consiste à empiler et emboîter des pierres et des rochers, sans aucun mortier, pour créer une structure. Des murets, des puits d'eau, des enclos à bétail, des cabanes, des chemins, etc. ne sont que quelques-uns des nombreuses constructions en pierre sèche présentes sur toute l'île. Minorque est une Réserve naturelle de biosphère et la technique des murs en pierre sèche crée un équilibre entre l'exploitation de l'environnement et le respect du milieu ambiant. Au cours des XIXe et XXe siècles, différentes carrières ont été exploitées sur toute l'île, et ce secteur est également menacé de disparition.

Dans le passé, la technique des murs en pierre sèche était utilisée dans les zones rurales, mais aujourd'hui cet art est également appliqué aux murs des maisons et des pavillons, en utilisant souvent un type de ciment ou de liant pour les renforcer. Les constructions en pierre sèche n'existent pas seulement à Minorque. On les retrouve dans le monde entier. En 2018, l'art de la pierre sèche a été inscrit sur la liste représentative du patrimoine culturel immatériel de l'humanité de l'UNESCO. Actuellement, ce type de constructions est considéré en voie de disparition, car il y a de moins en moins de maçons et aucune relève générationnelle ne se profile pour les entretenir. Il en va de même pour les tailleurs de pierre, qui sont contraints de quitter le métier à cause de la bureaucratie et d'un manque de débouchés, un métier qui risque de disparaître à jamais.

Ce reportage a été possible grâce à l'association artistique Es Far Cultural et au séjour effectué à la Maison d'Artistes de Minorque lors de la résidence de création photographique F/16. Ce rapport est le résultat d'une idée et de recherches menées par la journaliste Carmina Balaguer.

ANNA LOFI

Anna Lofi (López Figueras) was born in Reus in 1993. In 2017, she graduated in Audiovisual Communication. Anna Lofi (López Figueras) est née à Reus en 1993. En 2017, elle obtient son diplôme en Communication audiovisuelle de l'Universitat Rovira i Virgili et participe ensuite au programme Erasmus de l'université Lumière Lyon 2 en France, d'où elle collabore avec Televisió de Catalunya en réalisant des reportages pour le programme *Blog Europa*. Elle a effectué un stage à la fondation Photographic Social Vision, en participant à l'édition et à la création de contenus pour la diffusion de World Press Photo Barcelona 2015. Elle a récemment obtenu un diplôme de troisième cycle en photojournalisme de l'Universitat Autònoma de Barcelona. Elle a également été bénévole pour plusieurs ONG telles que la Fundació Vicente Ferrer dans l'Inde rurale, ou No Name Kitchen sur la route des Balkans, et a travaillé en tant que photojournaliste et reporter à la frontière de la Pologne et de l'Ukraine.

Certains de ses travaux ont remporté des prix et des bourses, et ont été exposés dans différents espaces, tels que le photoreportage et documentaire vidéo *Hijras, les filles dels Kinnars* (« Hijras, les filles des Kinnars ») qui aborde le thème du troisième genre en Inde et a été projeté lors du festival international de photojournalisme Visa Off Pour l'Image de Perpignan 2019, du festival FILMETS, du Menorca Doc Fest et de Curtàneu, en plus d'avoir été diffusé sur TV3. Le photoreportage *Llàgrimes de sirena* (« Larmes de sirène »), sur le thème des produits chimiques dans la région du Camp de Tarragone, a remporté le 5ème concours de journalisme Joan Marc Salvat et a été projeté au Visa Off Pour l'Image 2021.

LÉGENDES DE PHOTOGRAPHIES

1 - Barrière du Camí de Cavalls.

Les constructions en pierre sèche forment le paysage culturel le plus emblématique de Minorque, un bon exemple de l'identité et de l'essence de la culture de l'île.

2 - Punta Nati, une zone avec une forte concentration de constructions en pierre sèche.

La construction en pierre sèche est une technique totalement durable qui réduit l'impact visuel et assure l'équilibre avec la flore et la faune qui habitent les murs.

3 - Nensó Fedich reconstruisant un vieux mur sur sa propriété familiale de Ciutadella.

« Le travail de maçon est très dur, vous travaillez du matin au soir, qu'il fasse chaud ou froid ou qu'il pleuve », déclare-t-il.

4 - Pierre utilisée comme matériau pour un mur sec ou en pierre sèche.

Les pierres proviennent généralement des terrains situés aux alentours de l'ouvrage. Leurs formes sont irrégulières et elles sont généralement calcaires, même si cela peut varier selon les régions.

5 - Sol du Camí de Cavalls, au nord de l'île.

« Quand on est dans le métier depuis longtemps, on se rend compte que chaque pierre a sa place et s'intègre parfaitement là où c'est nécessaire », explique Carlos Begur, un maçon qui travaille actuellement à la construction de ce sol.

6 - Détail du sol du Camí de Cavalls.

La technique des murs à pierre sèche n'est pas utilisée uniquement pour les constructions verticales, mais aussi pour le pavage des chemins. Dans ce cas, du sable est ajouté pour éviter que les pierres ne bougent.

7 - Javier et Carlos, dans leur métier de maçon.

Javier est un jeune équatorien qui est arrivé à Minorque il y a dix-neuf ans. Il travaille aujourd'hui avec Carlos dans ce métier. Il est plus en plus difficile de trouver des gens de l'île qui connaissent le métier ou qui veulent l'apprendre.

8 - Mur de pierre sèche tombé faute d'entretien.

Les constructions en pierre sèche sont conçues pour durer longtemps mais elles requièrent un minimum d'entretien. Avec la pénurie de maçons, il est évident qu'il manque de plus en plus de main-d'œuvre qualifiée pour réparer les vieilles structures qui se dégradent avec le temps.

9 - Biel Pons, plus connu sur l'île sous le nom de S'Espanto, sur la maison qu'il a commencé à construire pendant ses loisirs en 2005 et qu'il a terminée en 2009, sur un terrain lui appartenant à Sant Climent.

Cette maison mesure 7 mètres de haut sur 11 mètres de diamètre. Elle est construite selon la technique de la pierre sèche. Elle est actuellement considérée un monument et elle constitue un site d'intérêt touristique et culturel de Minorque.

10 - Le plafond de la maison de S'Espanto vu de l'intérieur.

Les différentes rangées referment la voûte et chaque pierre est placée de manière stratégique.

11 - Francisco Fullana (26 ans), l'un des plus jeunes maçons de l'île, devant l'école Es Mercadal, où il a étudié.

Francisco revendique le besoin d'une formation spécifique, aujourd'hui inexistante, sur l'art de la construction en pierre sèche. Selon lui, il devrait y avoir une école de maçons pour que les nouvelles générations puissent apprendre le métier. Francisco a commencé à travailler la technique grâce à son oncle Biel, S'Espanto, avec qui il a construit ses premières structures.

12 - Mur en pierre sèche sur l'une des routes principales de Minorque, qui sert dans ce cas à contenir la terre et à empêcher les glissements de terrain sur la route.

Les murs en pierre sèche ne sont pas seulement utilisés à la campagne, mais également pour des constructions modernes telles que les bords de route, les rues, les maisons, les villas, etc.

13 - Les mains de Miquel Tudurí.

« Travailler avec la pierre m'a appris à ne jamais tout donner pour pouvoir continuer à travailler le lendemain », dit-il.

14 - Miquel Tudurí, admirant un site talayotique, l'un des symboles culturels de l'île.

Les gens d'ici qui travaillent avec la pierre la ressentent plus comme un être vivant quand ils l'ont dans les mains.

C'est comme s'ils avaient une connexion et étaient en contact permanent avec elle.

15 - Détail d'imitation d'un mur en pièce sèche d'une villa, renforcé au ciment à l'intérieur.

La technique de la pierre sèche est en train d'évoluer et elle s'applique actuellement en reproduisant l'esthétique de la pierre sèche mais avec des liants qui garantissent une longue durée de vie de la construction.

16 - Tomeu Sintes, à côté d'un mur en pierre sèche renforcé de ciment à Sant Lluís, le village où vivaient la plupart des maçons de l'île.

« Aujourd'hui, nous avons dû nous adapter aux nouvelles exigences et nous construisons des murs en pierre renforcés de ciment », explique-t-il.

17 - L'une des parois de la carrière de S'Hostal, aujourd'hui dénommée Lítica.

La carrière est située près de Ciutadella. Il s'agit d'une ancienne carrière de pierre calcaire et de grès. Dans une partie de l'enceinte (des XIXe et XXe siècles), l'extraction manuelle de la pierre est montrée au public, et dans une autre zone, l'extraction mécanique moderne (1960-1994). La carrière a été reconvertie et aménagée en espace d'intérêt culturel visitable qui accueille également des concerts pour son acoustique exceptionnelle. Les quelques carrières encore ouvertes sont confrontées à de nombreux problèmes pour poursuivre leur activité, soit en raison de l'absence de relève générationnelle, soit du fait de la réglementation actuellement en vigueur.

18 - Magí Moll (82 ans), le dernier tailleur de pierre ayant travaillé dans les carrières de S'Hostal, montre une photographie des années 1950 aux côtés de ses frères, récemment disparus, taillant à la main.

Magí a grandi dans la carrière et il a appris le métier de son père.

19 - La « bretxa » que les membres de la famille Moll ont taillée de leurs mains.

Les marches étaient utilisées pour extraire les blocs de pierre du fond de la carrière.

20 - Carrière de S'Hostal.

En haut à gauche, au début de l'ombre en diagonal figure la date « 1964 » gravée sur le mur. C'est à cette date que Magí, son père et ses frères ont commencé à exploiter ce secteur.

21 - Détail d'une paroi en grès avec les marques de la machine automatique d'extraction

Auparavant, les blocs de grès étaient taillés à la main, de sorte que la paroi exploitée était plane. Avec l'apparition des machines entre 1961 et 1962, ce type de quadrillage est apparu dans les carrières.

22 - Disques de la machine de découpe, qui sert à séparer les blocs de grès de la paroi.

De gauche à droite, disque pour aplanir, disque de marquage et disque pour l'obtention de sablon.

23 / 24 - La carrière de S'Algar fin 2021, quand elle était encore en activité. Elle est aujourd'hui fermée.

Les carrières permettent d'obtenir le grès, largement utilisé dans la construction de maisons, mais son extraction a une limite. Il existe aujourd'hui très peu de carrières à ciel ouvert.

25 - Bloc de grès, roche sableuse des Îles Baléares, utilisé dans la construction de murs et de voûtes.

L'utilisation de ce matériau contribue au respect de l'environnement et à la préservation de la culture et des traditions de l'île.

26 - Félix Olives travaillant sur des blocs de grès dans la carrière familiale de S'Algar.

La carrière a été exploitée jusqu'en début 2022, date à laquelle le tailleur de pierre a été contraint de la fermer.

27 - Le ciseau, l'un des différents outils utilisés par les tailleurs de pierre.

Il permet de tailler et d'effectuer à la main la finition des pierres.

28 - Blocs de grès.

Les blocs de grès extraits mesurent 40 x 40 x 80 cm et ne requièrent aucun entretien. En fait, ils s'améliorent avec le temps grâce à l'apparition de la patine.

29 - Félix, qui a travaillé la pierre toute sa vie.

Depuis 1983, la loi impose aux tailleurs de pierre d'élaborer des plans de réaménagement des carrières après leur exploitation, c'est-à-dire de les combler partiellement et de les reboiser.

« Maintenant, après l'exploitation de la carrière où j'ai travaillé, je suis obligé de la réaménager, et je ne sais pas comment je vais pouvoir faire face aux dépenses », déclare Félix.

30 - Ancienne partie de la carrière de S'Algar avec deux énormes trous, l'un dont le creusement remonte à 1957 et l'autre à 1997.

La réglementation actuelle fait que les carrières disparaissent et qu'elles sont comblées sous des tonnes de sable et de déchets d'origines diverses.

CATÀLEG

Diputació de Girona / INSPAI, Centre de la Imatge

Direcció de muntatge:
INSPAI, Centre de la Imatge

Assessorament lingüístic:
Serveis Lingüístics de la Diputació de Girona

© D'aquesta edició: Diputació de Girona, 2022

© De les fotografies: L'autora

© Dels textos: Els autors

Excepte en els casos expressament autoritzats per la llei, no s'autoritza la reproducció total o parcial dels continguts d'aquest catàleg. Les persones interessades a efectuar-ne reproduccions o a explotar-ne els textos i les imatges han d'obtenir l'autorització prèvia dels titulars del copyright.

Impressió: Gràfiques Alzamora

Dipòsit legal GI- 1060-2022

EXPOSICIÓ

Casa de Cultura de la Diputació de Girona (sala d'exposicions, primer pis)
del 4 d'octubre al 18 de novembre de 2022

Direcció de muntatge:
INSPAI, Centre de la Imatge

Producció:
INSPAI, Centre de la Imatge - Oficina de Difusió

Muntatge:
Oficina de Difusió

Diputació de Girona

1822-2022

Joves fotogràf(e)s
INSPAI, Centre de la Imatge. Diputació de Girona